

ISBN: 975-9049-02-3
© Kocaeli Üniversitesi

Motif Vakfı Yayınları No. 5

Halk Kültüründe Değişim
Uluslararası Sempozyumu Bildirileri

Yayına Hazırlayan
Yrd. Doç. Dr. Işıl ALTUN

Sayfa Düzeni
Şule Sezer

Kapak Çalışması
Gütekin Yüksel

Baskı

Pınarbaş Matbaacılık ve Reklam Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Rami Kışla Caddesi Topçular İş Merkezi No. 88/188 Topçular – İstanbul
Tel. : 0212 544 58 77 Faks : 0212 544 29 46

Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı
Fevzipaşa Caddesi No. 361 Edirnekapı – İstanbul
Tel. : 0212 531 87 90 – 531 61 68 Faks : 0212 635 52 43
e-mail: motif@motifhalkoyunlari.com
www.motifhalkoyunlari.com

İstanbul 2005

Yayımlanan bildirilerin, dil, imlâ ve ilmî sorumluluğu yazarlarına aittir.

HALK KÜLTÜRÜNDE DEĞİŞİMİN MERSİN TAHTACILARI HALK KÜLTÜRÜ ÖRNEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yard. Doç. Dr. Nilgün ÇIBLAK[□]

Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun zaman içerisinde öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek vb. yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütün olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 1984: 102). Daha genel anlamda kültür, insanın evrim sürecinde kazandığı biyolojik donanımlara bağlı olarak ortaya çıkan, toplum içerisinde etkileşim yoluyla sürdürülen ve öğrenme yoluyla nesilden nesile aktarılan, maddî ve manevî yaşam tarzı ve dünya görüşünün senteziyle oluşan bir uyum aracıdır. İnsanlar, kültürleri aracılığıyla çevreye uyum sağlayabilmekte ve varlıklarını sürdürebilmektedir (Türk, 2002: 6).

Kültürler yapısı gereği dinamiktir, bu özelliğinden dolayı da sürekli bir değişim süreci geçirmektedir. Kültür değişmelerine; ekonomik gelişmeler, teknoloji ve sanayileşme ve buna bağlı olarak kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması, ulaşım olanaklarının artması, göçler, çeşitli nedenlerden dolayı farklı kültürlerle etkileşim halinde bulunma vb. birçok unsur etkili olmaktadır.

Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, Türkiye'nin son yıllarda hızlı bir değişim süreci içerisinde bulunduğunu, sosyal ve kültürel içerikli birçok değer, yapının, kurumun ve yaşam tarzının yavaş yavaş ortadan kaybolduğunu, kaybolmayanların ise yapı ve işlevlerinde birtakım değişimler geçirerek varlığını devam ettirmeye çalıştığını göstermektedir.

[□] Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Bu gelişme aynı zamanda yeni değerlerin, kurumların ve yeni yaşam tarzlarının ortaya çıkmasına ve bunların benimsenmesine de neden olmaktadır (Er, 1997: 80).

Ülkemizde köy, kasaba ve kent yaşamlarını, folklorik, sosyal antropolojik ve sosyolojik yaklaşımlarla sosyo-kültürel değişim süreci açısından ele alan çalışmalar, değişimin yönünün saptanması, bununla ilgili bazı ipuçlarının elde edilmesi, geleneksel yaşam biçimini belirleyen gelenek-görenek ve değerlerin gelecekte alacağı şekille ilgili bazı tespitlerin yapılmasında faydalı olması yönüyle büyük bir öneme sahiptir. Ancak bu araştırmalar, sadece kırsal çevre ya da kent merkezleriyle sınırlı kalmaşalı, gelenek-görenek, örf ve âdetleriyle, yaşam biçimi ve inanışlarıyla kendine özgü bir yapı sergileyen toplulukları da içerisine almalıdır. Biz de bu düşünceden hareketle özelden genele tüm Türkiye'nin sosyal ve kültürel değişimini gözler önüne sermede yardımcı olması bakımından, yakın zamanımıza kadar kapalı bir toplum olma özelliğini koruyan Tahtacılar üzerinde çalışmaya karar vermiş bulunmaktayız.

Alevî-Türkmen zümrelerinden birisi olan Tahtacılar, geçimlerini ağaç kesip dilmek, kiriş ve tahta biçmekle sağladıkları için Anadolu'da genellikle ormanlık alanlarda, orman işçiliğinin yapılabildiği bölgelerde yaşamlarını sürdürmüştür. Günümüzde Tahtacıların göçebe hayatından yerleşik düzene geçerek bir kısmının toprağa bağlandığı bir kısmının da kendilerine daha farklı geçim kaynakları sağladığı görülmektedir.

Türkçede "ağaç kesen, tahta biçen ve kereste işleriyle uğraşan kimse" anlamına gelen Tahtacı ve bir meslek adı olan tahtacılık, zamanla kendilerine özgü bir mezhep inanışının varlığına inanan bu topluluğu karşılar duruma gelmiştir (Fığlalı, 1981: 352). Tahtacı adına yazılı kaynaklarda ilk olarak 16. yüzyıla ait Osmanlı tapu tahrir defterlerinde ve arşiv vesikalarında "cemâat-i tahtaciyân" şeklinde rastlanmıştır (Çağatay, 1993: 669).

Tahtacıların kökeni üzerinde ise, 19. yüzyılın sonlarından itibaren yabancı ülkelerde, 20. yüzyılda da ülkemizde gerek bilim adamı gerekse araştırmacı ve gezginler tarafından birbirinden ilginç birçok görüş öne sürülmüştür. Bunlardan özellikle yabancı araştırmacılar tarafından Tahtacıların Türk olmadıkları ve sonradan Müslümanlaştırıldıkları şeklinde ileriye sürülen görüş bugün tamamen geçerliliğini yitirmiş ve bu topluluğun Türk olduğu, Türkçeden başka herhangi bir dil bilmediği ve

Orta Asya örf ve âdetlerini korumaya devam ettiği kesin bir şekilde kabul edilmiştir. Bununla beraber bu sefer de bunların hangi Türk oymağından geldikleri konusunda yine farklı görüşler ileriye sürülmüş; yapılan araştırmalar ve incelemeler sonunda da Tahtacıların 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren adından söz edilmeye başlanan ve en eski göçebe Türkmen zümrelerinden birisi olup genellikle ormanlık alanlarda yaşamlarını sürdürmüş Ağaçerilerin bir uzantısı olduğu savı, birçok bilim adamı ve araştırmacı tarafından kabul edilmiştir. Arşivlerde bu görüşü kesin bir şekilde destekleyen herhangi bir belgenin mevcut olmamasına karşılık Tahtacılarla Ağaçerilerin aynı bölgede yaşamış olmaları, geçimlerini ağaç işçiliğiyle sağlamaları, Tahtacı adının anılmaya başladığı 16. yüzyıldan itibaren Ağaçerilerin ortadan kaybolması ve her iki topluluğun da aynı inanç yapısı içerisinde bulunmaları nedeniyle bu düşünce kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır (Çıblak, 2001: 59).

Günümüzde Tahtacılar adıyla tanınan bu insanların yoğun bir şekilde Anadolu'nun başlıca Adana, Afyonkarahisar, Ankara, Antalya , Aydın, Balıkesir, Burdur, Denizli, Gaziantep, Isparta, İzmir, Konya, Manisa ve Mersin illerini kapsayan geniş bölgenin genel olarak ormanlık alanlarında veya buralara yakın yerlerde yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir.

Tahtacılar dinî inanış bakımından Alevî bir topluluktur, ancak Tahtacılarla diğer Alevîler arasında özde olmamakla birlikte bazı dinî geleneklerde farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle Tahtacıların diğer Alevî topluluklarının büyük çoğunluğu gibi Hacı Bektaş Veli Ocağı'nı değil de İzmir'in Narlıdere köyündeki "Yanınıyatır Ocağı" ile Aydın'ın Reşadiye bucağındaki "Hacı Emirli Ocağı" adı verilen kendilerine ait iki ocağı tanımları; ziyaret yerlerinin Meşhed'deki Ravza-i Rıza olması; kutsal kitapları Buyruk'un kendilerine özgü dinî öğretileri ve törenleri içermesi bu farklılıkların başında gelen konulardır. Bunların yanında Şah İsmail'e diğer Alevî topluluklarından daha büyük bir önem verilmesi; törenlerde Bektaşî nefesleri yerine Hatayî'nin, Pir Sultan Abdal'ın, Kul Himmet'in ve Kul Himmet Üstadım'ın nefeslerinin okunması da dikkati çeken diğer farklılıklar arasında yer almaktadır. Ancak Alevîliğin temel esaslarını oluşturan Hz. Ali kültü, on iki imama derin saygı, Kerbelâ şehitlerine bağlılık, Ehl-i Beyt sevgisi vb. inanışlar; dinî geleneklerin ve törenlerin genel olarak uygulanış tarzı ve bunların topluluk içindeki

işlevleri; dinî liderler ve bu kişilerin görevleri gibi birçok konuda Tahtacılarla diğer Alevî toplulukları arasında benzerlikler vardır.

Tahtacılar genel hayatlarında fazla mutaassıp değildir, ancak mezhebî gelenek ve inançlarını şimdiye kadar büyük bir ketumlukla korumuş, bu konuda dışarıdan herhangi bir kişiye bilgi vermekten kaçınmışlardır. Bunun yanı sıra Alevî olmayanlarla yakın ilişki içerisinde bulunmaktan uzak durmuş ve hukukî işlerini dahi kendileri halletmeye çalışmışlardır (Ülkütaşır, 1968: 841).

Başlangıçta büyük bir kısmının dağlarda, orman içlerinde göçebe bir yaşam tarzı sürdürmüş olması Tahtacıları içinde yaşadıkları sosyo-kültürel ortamdan uzaklaştırarak onların hemen hemen hiçbir kültürel değişikliğe uğramadan yüzlerce yıl kapalı bir toplum hayatı sürdürmelerine neden olmuştur. Ancak 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerleşik düzene geçmeye başlamaları ve Cumhuriyet'in ilânından bu yana dışarı açılmalarıyla beraber kendilerine özgü bir aydınlanma döneminin içine girmişlerdir. Bu süreçte gelenekler yavaş yavaş değişmeye ve dedelerin toplum üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır. Bugün aralarında önemli denebilecek bir sayıda okumuş insan bulunmakta ve bunlar çeşitli mesleklerde çalışmaktadır (Yörükân, 1998: 213). Yerleşik düzene geçilmesinin ardından eğitim sürecinin başlaması, toplum fertlerinin kendilerine ata mesleği dışında farklı geçim kaynakları bulması ve buna bağlı olarak da sosyo-kültürel yaşamda değişikliklerin ortaya çıkması; Tahtacıların kapalı bir toplum yapısından açık toplum yapısına doğru bir geçiş içerisinde olduklarını göstermektedir. Mersin'de yaşayan Tahtacılar arasında geçirdiğimiz dört yıllık bir zamanda gözlem, görüşme, anket ve örnek olay yöntemlerini kullanarak sürdürmüş olduğumuz alan araştırması sonucunda da bu değişimi tespit etmek mümkündür.

Mersin'de Yanıyatır Ocağı'na bağlı Çaylak Oymağı ile Hacı Emirli Ocağı'na bağlı Aydınli ve Menemenci oymakları olmak üzere toplam üç Tahtacı oymağı bulunmaktadır. Yerleşim birimlerinin oymaklara göre dağılımını ise, merkez ilçeden başlamak üzere şu şekilde sıralayabiliriz: (Çıblak, 2001:65-66)

Çaylak Oymağı'na Bağlı Olanlar

MERSİN – Dalakderesi Köyü

Dorukkent Beldesi / Düğdüören Mahallesi

Çağlarca Köyü / Tekirgölü Mahallesi

BOZYAZI – Bahçekoyağı Köyü / Tursun Mahallesi

MUT - Meydan Mahallesi, Yazalanı Mahallesi

Göksu Beldesi / Köprübaşı Mahallesi

Kayabaşı Köyü

Keleceköy (Kelceköy) / Mezarlık Mahallesi

Kumaçukuru Köyü

Yeşilyurt Köyü

SİLİFKE - Kırtıl Köyü

TARSUS - Kaburgediği Köyü

Aydınlı Oymağı'na Bağlı Olanlar

MERSİN - Çukurova Mahallesi[□], Mithattoroğlu Mahallesi*,
Selçuklar Mahallesi*

Kızılkaya Köyü

Kuzucubelen

ANAMUR - Kaşdişlen Köyü

BOZYAZI - Çubukkoyağı Mahallesi*, Sıcakyurt Mahallesi *

Tekedüzü Köyü

ERDEMLİ - Akdeniz Mahallesi *

Tömük Beldesi / Merkez Mahallesi*, Kale
Mahallesi *

SİLİFKE - Savaşçı Mahallesi[□]

[□] Yanlarında yıldız işareti bulunan bu yerleşim merkezlerinde hem Çaylak hem de Aydınlı oymaklarına bağlı Tahtacılar bir arada yaşamaktadır. Aynı şekilde Mersin'e bağlı Bekiralanı Köyü'nün Belenoluk Mahallesi ile Tarsus ilçesinin 82 Evler Mahallesi'nde ise hem Menemenci hem de Çaylak Oymağı'na mensup Tahtacılar bulunmaktadır. Söz konusu yerleşim birimlerinde hangi oymak mensubunun sayısı diğerine göre daha fazla ise yerleşim birimi, tasnifte, o oymak adı altında gösterilmiştir.

Menemenci Oymağı'na Bağlı Olanlar

MERSİN - Bekiralanı Köyü / Belenoluk Mahallesi*

TARSUS - 82 Evler Mahallesi*

Çamalan Köyü

Görüldüğü gibi Tahtacılar Mersin'de 13 (altısı köy, yedisi mahalle)'ü Çaylak Oymağı'na bağlı; 13 (dördü köy, dokuzu mahalle)'ü Aydınli Oymağı'na bağlı; 3 (biri köy, ikisi mahalle)'ü Menemenci Oymağı'na bağlı olmak üzere toplam 29 yerleşim biriminde, yerleşik bir düzende yaşamlarını sürdürmektedir..

Kaynaklarda Hacı Emirli Ocağı'na bağlı oymaklar arasında Menemenci adı geçmemektedir. Ancak Mersin'deki bu iki yerleşim biriminde yaşayanlar, Hacı Emirli Ocağı'nın atası olup bugün mezarı Gaziantep'in İslâhiye ilçesinde bulunan İbrahim Sâni'ye bağlı olduklarını ve kendilerini genellikle buradan gelen dedelerin ziyaret ettiğini; ağır düşkünlüklerde İslâhiye'deki mürşitlerine başvurduklarını belirttikleri için söz konusu ocağa bağlı olan oymaklar arasında verilmiştir.

Yüzyıllarca ormanlık alanlarda konar-göçer bir yaşam tarzı sürdüren bu insanların Mersin ilinde yerleşik düzene geçmeleri, yaklaşık olarak 100-150 yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. İçlerinde sadece iki yerleşim birimi -Mersin'e bağlı Dorukkent beldesinin Düğdüören Mahallesi ile yine merkeze bağlı Kuzucubelen köyü- 250-300 yıl önce kurulmuştur.

Türkiye'de yaşayan Tahtacıların nüfusu üzerine, somut herhangi bir istatistiksel veri bulunmamakla birlikte, günümüzde yaklaşık olarak 40-50 bin hanede 300-400 bin olduğu ifade edilmektedir (Çağatay, 1993: 671). Mersin'deki Tahtacıların hane sayısı ise 2200 civarında olup nüfusu da 12000 olduğu tahmin edilmektedir. Bunun 700 hanesini ve nüfus olarak 3500'ünü köylerde oturanlar, 1500 hanede 8500'ünü de mahallelerde oturanlar oluşturmaktadır. Sünnîlerle aynı çevrede bulunanlar, yerleşim düzeni olarak bir arada, toplu bir şekilde yaşamaktadır.

Tahtacıların daha önceleri dağlık ve ormanlık alanlarda konar-göçer bir yaşam tarzı sürdürmüş olmaları, bu insanların belirli bir eğitim-öğretimden geçmelerine engel olmuştur. Bugün de 50-60 yaşın üzerinde bulunanlardan bazılarının okuma-yazması yoktur, ancak yeni

neslin tamamı temel eğitim-öğretimlerini almış durumdadır. Aralarındaki yüksekökol veya üniversite mezunlarının sayısı ise oldukça azdır.

Yerleşik düzene geçilmesinin ardından Mersin'de yaşayan Tahtacılar, ormanda çalışmanın zorluğu nedeniyle, ayrıca ormanlık alanların giderek azalmasına bağlı olarak iş imkânlarının daralması sonucu, ata mesleği olan ağaç işçiliği yerine kendilerine daha farklı geçim kaynakları bulmaya başlamışlardır. Buna karşılık bugün hâlâ ağaç işçiliğini devam ettirenler de bulunmaktadır. Bunlardan Düğdüören Mahallesi ile 82 Evler Mahallesinde yaşayanların %90-95'i ormanda çalışmakta, hatta içlerinde kereste işleriyle uğraşanlar da yer almaktadır. Diğer yerleşim birimlerinde ise orman işiyle ilgilenenlerin oranı %25, %5 hatta %2'lere kadar düşmektedir. Sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere göre, ormanda çalışmayı bazıları 1940'lı bazıları 1960'lı bazıları da 1980'li yıllarda bırakmaya başlamış ve büyük bir bölümü geçimlerini çiftçilikle, bağ-bahçe işleriyle, seracılıkla, bunun yanında ticaretle, hatta durumu iyi olmayanlar bulabildikleri gündelik işlerle sağlar duruma gelmişlerdir. Aralarında ender de olsa devlet dairelerinde çalışanlar da bulunmaktadır.

Tahtacılar, yerleşik yaşam tarzına geçtikten sonra da uzunca bir süre kendi içlerine kapanmaya devam etmiştir. Ancak zaman içerisinde öğrenim amacıyla çocuklarının çevredeki diğer ailelerin çocuklarıyla aynı okula gitmeleri, kendilerine ata mesleği yerine daha farklı geçim kaynakları bulmaları, bu topluluğun komşularıyla ilişkiye girmesine, dolayısıyla yavaş yavaş dışa açılmalarına neden olmuştur. Öte yandan sosyal yaşamdaki bu değişim, Tahtacıların dinî inanışlarını ve dinî törenlerini de etkilemiştir.

Alevîlikte ve Alevîlik içerisinde kendine özgü bir grup olan Tahtacılar arasında topluluğun dinî lideri, sosyal tabanın en üst noktasında bulunan dedelerdir. Bu kişiler, topluluğun sosyal düzenini sağlayan çok etkili yetki ve yaptırım gücüne sahip olmakla birlikte belirli ocaklara yani kendilerinin üzerinde en üst başvuru makamı kabul edilen "mürşit ocakları"na bağlıdır.

Tahtacılar arasında dedelik görevini üstlenen bu ocakzâdelerin bağlı oldukları mürşit ocakları, daha evvel de bahsedilen "Yanınıyatır Ocağı" ve "Hacı Emirli Ocağı" olmak üzere iki tanedir. Tahtacı dedeleri, karar vermektен kaçındığı ya da yetersiz kaldığı önemli konularda bağlı bulunduğu ocağın yetkilisine başvurur. Öte yandan dedelerin, cem

ayinlerini yönetme, talipleri¹ sorgudan geçirme, herhangi suçu olanı düşkün kılma ya da cezasını çekmiş olanların düşkünlüğünü kaldırma, ikrar alma, tarikat nikâhı kıyma, talipleri musahipli yapma gibi önemli görevleri vardır. Bu kişiler, yılda bir kez kendilerine bağlı olan talipleri ziyaret ederek bu görevlerini yerine getirir, bir başka deyişle yolun sürdürülmesinde yani Tahtacı örf ve âdetlerinin öğretilip uygulanması konusunda topluluğu irşat eder.

Günümüzde dedelerin söz konusu görev ve yetkileri ile taliplerin yolun gereklerini yerine getirmelerindeki sorumlulukta bazı değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Öncelikle dedelik görevini üstlenen kişilerin sayısında belirli bir azalma olmuştur. Bugün inceleme alanında merkeze bağlı Kuzucubelen köyünde, Bozyazı ilçesinin Çubukkoyağı Mahallesi'nde ve Mut'a bağlı Göksu beldesinin Köprübaşı Mahallesi'nde olmak üzere toplam üç dede bulunmaktadır. İlk ikisi Hacı Emirli, sonuncusu ise Yanınyatır Ocağı'na bağlı olan bu dedeler, taliplerin eskisi gibi yolun gereklerini yerine getirmediklerini, dünya işlerine daldıklarını, yeni yetişen neslin de örf ve âdetlerine sahip çıkmadığını, durum böyle olunca da kendilerine bağlı birçok köyün bulunmasına karşılık seyahate çıkıp cem düzenleyemediklerini belirtmektedirler. Ayrıca yerleşik düzene geçilmesinin ardından yavaş yavaş kırsal kesimlerden kentlere göçlerin arttığını bu nedenle de talipleri, eskisi gibi bir araya toplamakta sorunların yaşandığını, günümüzde pek çok kişinin ekonomik sıkıntı çektiğini, dolayısıyla toplumla hareket etme yerine bireyselleşmek zorunda kaldığını da eklemektedir. Diğer taraftan bazı talipler de, dedelerin bugünün insanına cevap verebilecek yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri için kendilerini gerektiği gibi yetiştirememesinden şikâyetçi olmakta, eskiden ormanda çalıştıkları sıralarda dahi dedelerin ziyaretlerine geldiğini, şimdi ise bunun yerine getirilemediğini söylemekte ve kendilerine bilgili, tecrübeli dede istediklerini belirtmektedir. Talipler arasında, Tahtacı gelenek ve göreneklerine sahip çıkamadıklarını, bu bilgileri çocuklarına aktaramadıklarını, zamanla bunlardan birçoğunu unuttuklarını veya unutmak üzere olduklarını vurgulayarak kendilerini suçlayanlar da bulunmaktadır.

Mersin'deki Tahtacılar arasında bugün meydandan geçme, musahip olma, düşkün kılma ya da düşkün kaldırma gibi sadece

¹ talip: Tahtacı örf, âdet, töre ve törenlerini benimseyip bunları yaşamında uygulayacağına dair söz vermiş yani ikrar vermiş kişi.

musahiplilerin katılabildiği büyük cemler yapılamamaktadır. Çeşitli sebeplerle kente göç etmiş olan insanları cem için bir araya getirmenin zorluğu yanında talipler, cemlerin masraflarını kaldırabilecek ekonomik şartlara sahip olmadıklarını belirtmektedir. Diğer taraftan büyük cemlerde yer alan ve “dede, rehber, gözcü, delilci, sazandar, selman, dolucu, kurbanacı, sakkacı, pervane, kuyucu, kapıcı” şeklinde sıralanan on iki hizmet sahibinin tamamı günümüzde sadece dedenin bulunduğu birkaç yerleşim biriminde bulunmakta, diğer yerlerde ise bu görevleri üstlenmeye istekli kişiler pek çıkmamakta, bu da özellikle büyük cemlerin düzenlenememesinde etkili olmaktadır.

İnceleme alanında musahiplilerin sayısı oldukça azalmıştır. İkrar vermiş evli iki kişinin eşleriyle beraber, birbirlerini ölünceye kadar kardeş kabul edip her türlü durumda birbirlerine destek olacaklarına dair söz vermeleriyle gerçekleştirilen bir çeşit sosyal akrabalık olan musahiplik, toplum içindeki anlaşmazlıkların, huzursuzlukların ortadan kaldırılıp birlik ve beraberlik içinde yaşanmasında etkili olmuştur. Ancak talipler günümüz sosyal ve ekonomik şartlarının musahipliğin gereklerini tam anlamıyla yerine getirmelerine engel olduğunu, bu nedenle musahip olamadıklarını söylemektedir.

Tahtacı örf ve âdetlerine, ahlâk anlayışına aykırı davranışlarda bulunulduğunda uygulanan ve suçun ağır olması halinde toplumdaki soyutlanmayı, cemlere ve meydana alınmamayı gerektiren bir suçluluk hali olan düşkünlük de gelenekteki yerini kaybetmek üzeredir. Dış açılmanın bir uzantısı olarak bu konuda da dedelerin etkisi azalmıştır. Bugün düşkünlük cezası hiçbir talibe verilmemekte, küçük sorunlar yine topluluk içinde halledilmekte, ancak bunun dışında mutlaka cezaî işlem gerektiren büyük suçluluk durumlarında, eskiden olduğu gibi dede ya da mürşit yerine resmî dairelere başvurulmaktadır.

Gelenekteki yerini kaybeden bir başka tören ise ikrar alma törenidir. Delikanlılar ile evli kadınların, mürşit ya da dedenin öğüt ve telkinlerini kabul ettiğine, yolun bütün kurallarını olduğu gibi benimseyip uyacağına dair söz vermesi temeline dayanan bu tören, hem gençlerin ve dolayısıyla ailelerin ilgisizliği hem de ocakzâdelerin talipleri ziyaret edememeleri nedeniyle uygulanmamaktadır. Topluluk içerisinde, ancak ikrarını vermiş olanların tam olarak Tahtacı kabul edilip kendilerine sorumluluk yüklenebileceği herkes tarafından bilinmekle birlikte, bugün birçok aile çocuklarının ikrarını aldırılmamaktadır.

Mersin’de söz konusu cemlerin dışında kalan ve herkese açık olan diğer cemler ise günümüzde de eskiden olduğu gibi uygulanmaya çalışılmaktadır. Bunlardan haftada bir gün, o da perşembeyi cumaya bağlayan “cuma akşamı”; evli çiftlerin ana-baba evinden ayrılıp da başka bir evde yaşamaya başlayacakları zaman o ailenin ocağının devamlı tütmesi, başlarına herhangi istenmeyen olayların gelmemesi amacıyla düzenlenen “ocak kazma” töreni; özellikle Kurban Bayramı’nın arefe akşamında herkesin bir araya geldiği “bayram akşamı”; muharrem ayında tutulan orucun sonunda düzenlenen “muharrem töreni”; ayrıca bireysel ihtiyaçlar ya da topluluğun isteği üzerine çeşitli amaçlarla gerçekleştirilen “kurban törenleri” gibi törenlerin bugün özellikle dede veya vekiliniñ bulunduğu yerleşim birimlerinde düzenli olarak yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak dinî liderlerin ya da sofrası duası vermesini bilen bir musahiplinin bulunmadığı yerleşim birimlerinde bu törenler de yapılamamaktadır.

Genel olarak bakıldığında söz konusu törenlerin tamamının bir çeşit okul görevini üstlendiği görülmektedir; topluluğa özgü örf ve âdetler, dinî inanışlar, dede vb. dinî liderlerle sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarıldığı gibi, törenler aracılığıyla da bunların uygulaması yapılarak yaşatılması sağlanmıştır. Törenlerin bir başka işlevi ise, insanları topluca bir araya getirmesi, birlikte ibadet edilmesi ve burada topluluk içindeki anlaşmazlıkların çözüme ulaştırılması dolayısıyla birlik ve beraberlik duygularını pekiştirip dayanışmanın arttırılmasında yardımcı olmasıdır. Ancak dedelerin, günümüz şartlarına uygun olarak kendilerini yetiştirememeleri, talipler üzerindeki etkilerinin zayıflaması, ayrıca ocak evlatlarının bu görevi üstlenmeye pek niyetli olmamaları dolayısıyla dedelerin sayılarının giderek azalması, diğer taraftan taliplerin de yavaş yavaş dışa açılmalarına bağlı olarak kendi geleneklerine eskisi gibi sahip çıkamamaları, dinî geleneklerde görülen değişimin başlıca nedenleri arasındadır.

Özellikle yıllar önce yerleşmiş oldukları köylerinden evlenme, iş bulma, devlet dairesinde çalışma vb. nedenlerden dolayı ayrılarak kent merkezlerine ya da kasabalara yerleşmiş bulunan Tahtacılar arasında, bu değişimin daha yoğun olarak yaşandığı gözlenmektedir. Bu insanlar her ne kadar belirli yerlere yerleşerek bir arada yaşamaya özen gösterse de kent kültürünün etkisinden kurtulamamış, inanışlarına bağlı olarak yerine getirmekle yükümlü oldukları dinî törenlerini eskisi gibi düzenleyemez hale gelmiştir.

Tahtacıların sosyal ve kültürel hayatlarında tespit edilen değişim, sadece dinî inanç ve pratiklerini değil günlük yaşamlarındaki kimi gelenek ve göreneklerini de etkisi altına almıştır. Buna göre evlenme çevresinde kümelenen âdet ve inanmalardan bazılarının da eski şekillerinden birtakım farklılıklar gösterdiği gözlenmektedir. Günümüzde kent yaşamıyla iletişim halinde olan yerleşim birimlerinde doğrudan tanışıp evlenmeler yaygınlaşırken, köylerde görücü usulüyle evlenme biçimi önemli bir yer tutmaktadır. Ancak görücü usulüyle evlenen gençlerin de evlenmeden önce görüşüp anlaştıkları ve evliliği isteyerek gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Mersin'de yaşayan Tahtacı oymaklarında bütün evlilikler, aynı topluluk içerisinde yapılmakta; Tahtacı olmayan diğer Alevîlerden dahi kız alıp-verme olayları pek gerçekleşmemektedir. Sünnî bir çevreden kız alıp-verme ise kesinlikle bulunmamaktadır. Evlilik konusunda bu tür kurallar bazen oymaklara kadar uzanabilmektedir. Nitekim Aydınlıların kendilerinden farklı bir ocağa yani Yanınyatır Ocağı'na bağlı Çaylaklarla, çok önceleri herhangi bir şekilde evlilik olayına girmekten kaçındıkları, görüşmede bulunduğumuz kaynak kişiler tarafından da belirtilmektedir. Günümüzde bu durum tamamen ortadan kalkmış, Aydınlılarla Çaylaklar arasında birçok evlilik gerçekleştirilmiştir.

Tahtacılar arasında tek eşlilik geçerli olup evliliğin ömür boyu sürdürülmesi esastır. Daha önceleri eşinden ayrılanların, dede tarafından "ağır düşkünlük"le cezalandırılarak toplumdan soyutlanmaları söz konusu iken, bugün eşinden ayrılanlar bulunmakta ve özellikle yeni nesilden oluşan bu taliplere, herhangi dinî bir yaptırım ya da toplum baskısı uygulanmamaktadır.

Evlilik olayının en belirgin yönünü oluşturan düğün törenleri ise, topluluk içinde herkesin katılımıyla kutlanır. Kırsal kesimdeki düğünler genellikle ormanda ağaç kesim işinde çalışanların köyelerine döndüğü, çiftçilikle uğraşanların hasadını kaldırdığı dolayısıyla gerek ekonomik yönden gerekse boş zaman açısından en uygun zaman olarak kabul edilen güz aylarında yapılır. Köylerde güz mevsiminde düzenlenen düğün törenleri, pazartesi başlatılıp perşembeye ya da perşembe başlatılıp pazar gününe kadar sürebilir. Ancak bugün kent kültürüne yakın yerlerde yaşayanlar arasında, çalışma şartlarının hafta içi uygun olması nedeniyle, düğün zamanı olarak hafta sonu tercih edilmekte, buna bağlı olarak düğünün süresi de kısaltılmaktadır.

Düğün törenlerinde görülen bir başka değişim ise genç kızların, geleneksel düğün kıyafeti olan “üçetek”² ve “kepez”³ yerine, şehirdeki kızlarda veya televizyonda görüp de beğendikleri beyaz gelinliği tercih etmeleridir. Bugün kırsal çevrelerde üçetek giyenler bulunmakla birlikte bu kişiler de düğünün son gününde mutlaka şehir gelinliği giymektedir. Kent merkezlerinde yaşayanların, geleneksel düğün yerine salon düğünleri yaptıkları da görülmektedir.

İnceleme alanında ölümle ilgili inanç ve pratikler ise birçok yerleşim biriminde törelere uygun bir şekilde ve geçmiştekilere göre çok fazla değiştirilmeden yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Tahtacılar, ölüye büyük bir değer vermekte ve buna bağlı olarak hemen hemen her vesileyle mezarlıkları ziyaret etmektedir. Ancak ölümle ilgili geleneklerde de dışa açılmanın bir sonucu olarak bazı değişimler görülmektedir. Tahtacılar arasında cenazenin başında, saz eşliğinde Şah Hatayî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet ve Kul Mustafa’ya ait olup ölümle ilgili nefesler söylenir. Ölüyü beklerken saz çalarak nefes söyleme geleneği, şehir kültürüne yakın olan yerleşim birimlerinde tamamen ortadan kalkmıştır, köylerde ise ara sıra o da bir büyüğün ardından uygulanmaktadır. Yörede saz çalıp iyi nefes söyleyen kişi sayısında bir azalmanın olması, ayrıca Tahtacı olmayan yakın çevre tarafından ayıplanma ya da eleştirilme endişesi, bu geleneğin eskiden olduğu gibi sürdürülmesini engellemektedir. Ölen kişinin ardından kırk gün yas tutma ve yas süresince kişinin kendisini her türlü eğlenceden soyutlaması ise, bugün de geçerlidir, fakat söz konusu kırk gün boyunca saç-sakal tıraşı olmama, kılık-kıyafet değiştirmeme gibi kimi uygulamalar, günümüzde toplum halinde yaşamının bir gereği olarak çevredeki insanları rahatsız edici davranışlarda bulunmama düşüncesiyle yerine getirilmemektedir.

Mersin’de yaşayan Tahtacı oymaklarında bugün de çocuk sahibi olma, hastalıklardan korunma ya da hastalıkları tedavi etme amacıyla yatır ve ziyaretlere gidildiği, özellikle köylerde yaşayanların halk arasında hastalıkları sağaltma yeteneklerinin olduğuna inanılan ve ocak adı verilen kişilere başvurarak geleneksel tedavi yöntemlerini uyguladıkları tespit edilmiştir. Ancak kent merkeziyle iletişim halinde

² üçetek: İpekli kumaştan dikilmiş, kenarları işlemeli, belden aşağısı üç parçadan oluşan kadın kıyafeti.

³ kepez: Kalın ketenden dikilmiş yüksekçe bir başlığın çevresine renk renk kireplerin, çiçeklerin, tüylerin vb. şeylerin yerleştirilmesiyle ve bu başlığa birkaç sıra altının ilştirilmesiyle hazırlan gelin başlığı.

olan Tahtacıların bu tür durumlarda imkânları elverdiği ölçülerde tıbbî yöntemlere başvurmaya çalıştıkları gözlenmektedir.

Yukarıda genel hatlarıyla verilmeye çalışılan söz konusu örnekler, günümüzde Mersin Tahtacılarının gerek dinî inanç ve pratiklerinde gerekse günlük yaşamlarında meydana gelen değişim ya da gelişimi gözler önüne sermede bizlere yardımcı olduğu gibi, diğer illerde yaşayan Tahtacıların sosyal ve kültürel değişim süreci hakkında ipucu vermesi bakımından da önem taşımaktadır. Tahtacıların yerleşik bir düzende yeni bir yaşam tarzına geçmeleri, gelenek ve göreneklerinin de günümüz şartlarına göre yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

Sonuç

Tarihî gelişim içerisinde köklü bir geçmişi bulunan ülkemiz, zengin bir kültürel yapıya sahiptir. Kültürel yapıdaki zenginliklerimizin, halk kültürü ürünlerine de yansıdığı bir gerçektir. Buna göre günümüzde teknolojik gelişmelere bağlı olarak kültürel hayatımızda meydana gelen değişimler, kademe kademe halk kültürü ürünlerine de yansımaktadır. Bu değişimden yakın zamanımıza kadar kapalı bir toplum olma özelliğini koruyan Tahtacıların da etkilendiği görülmektedir.

Dış çevreye karşı kapalı bir yaşam sürdürme, töre, tören, örf ve âdetlerin uzun yıllar çok büyük değişmelere uğramadan korunup yaşatılmasında, bunların gelecek kuşaklara aktarılmasında kolaylıklar sağlamıştır. Ancak günümüzde bu topluluğun konar-göçer yaşam tarzından yerleşik düzene geçmesi, buna bağlı olarak ata mesleği olan ağaç işçiliği yerine yakın çevreyle iletişim halinde olmayı gerektiren farklı geçim kaynakları bulması, dolayısıyla yavaş yavaş kent merkezlerine doğru bir dağılım içerisinde olması; sosyal ve kültürel yaşamlarında bazı değişmelere neden olmuştur. Söz konusu değişimde, topluluğun dinî lideri konumunda olan dedelerin, talipler üzerindeki etkisini yavaş yavaş kaybetmesi, ayrıca topluluk mensuplarının da gerek ekonomik sebepler gerekse sosyal çevreye uyum sağlama isteği sonucunda kendi geleneklerine sahip çıkamamaları etkili olmuştur.

Kültürün dinamik bir yapıya sahip olduğu gerçeğinden yola çıkarak Mersin Tahtacılarında görüldüğü üzere, halk kültürü ürünlerinin zaman içerisinde ihtiyaca göre şekillenip kabul göreceği ve sürekli bir değişim içerisinde olacağı sosyal bir gelişim olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Çağatay (Neşet), 1993, “*Tahtacılar*” Maddesi, İslâm Ansiklopedisi, C.11, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
2. Çıblak (Nilgün), 2001, *İçel Tahtacıları -Dinî İnanışlar ve Dinî Törenler, Halk Kültürü, Anonim Halk Edebiyatı-*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana (basılmamış doktora tezi).
3. Çıblak (Nilgün), 2003 / 4, “*Mersin Tahtacı Kültüründeki Terimler Üzerine Bir Deneme*”, Folklor / Edebiyat, C.IX, S.XXXIII.
4. Er (Tülay), 1997, “*Dörtdivan Kasabasında Sosyal ve Kültürel Değişme*”, Bolu’da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslararası Sempozyumu, 11-12 Ekim 1997, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Basımevi, Bolu.
5. Fıglalı (Ethem Ruhi), 1981, “*Tahtacılar*” Maddesi, Türk Ansiklopedisi, C. XXX, Millî Eğitim Basımevi, Ankara.
6. Güvenç (Bozkurt), 1984, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
7. Türk (Hüseyin), 2002 / 4, “*Kültür Değişmesinde Bir Yöntem Önerisi: İdeal ve Gerçek Kültür*”, Folklor / Edebiyat, C.VIII, S.XXXII.
8. Ülkütaşır (M. Şakir), 1968, “*Tahtacılar*”, Türk Kültürü, Yıl:VI, S.71, Eylül.
9. Yörükân (Yusuf Ziya), 1998, *Anadolu’da Alevîler ve Tahtacılar*, Eklerle Yayına Hazırlayan: Turhan Yörükân, KB Yayınları, Ankara.